SCIAPHILA ICTERICANA Haw.
EN HARE SYNONIMIE

DOOR

Mr. H. W. DE GRAAF.

Jaren geleden vond ik te Katwijk aan Zee eene Tortrix uit het genus Sciaphila, die ik destijds meende te herkennen in de afbeeldingen door Wood in zijn *Index methodicus* gegeven, onder fig. 997 ♀ en 998 ♂; en wel de man met den naam *Cnephasia ictericana* en het wijfje als *Cneph. longana.* Daar Wood echter geene beschrijvingen geeft en ik toen geene andere werken ter mijner beschikking had om ten opzigte der bedoelde soort in het reine te komen, hield ik de determinatie aan. Later had ik gelegenheid eenige exemplaren dezer Sciaphila, die inmiddels ook door Mr. de Roo van Westmaas bij Velp was aangetroffen, ter bezigtiging te zenden aan den heer Mann te Weenen, van wien ik ze onder den naam *Sciaph. Loewiana* Zell. terug ontving, met eene mannelijke verscheidenheid als *Luridalbana* Zell. bestemd. Bij vergelijking van het inmiddels door de Vereeniging aangekochte werk van Herrich-Schaeffer kwam mij deze determinatie juist voor en ik heb de soort als zoodanig in de Bouwstoffen opgegeven. Toch bleef ik hechten aan mijne eerste opvatting en ik werd daarin versterkt, toen ik later in het bezit was gekomen van Stainton's *Manual* en *The British Tortrices* van Wilkinson. De beschrijvingen toch, die deze auteurs van *Sphaleroptera ictericana* geven, pasten volkomen op de exemplaren, die Mann als *Loewiana* benoemd had, en ik kwam

alzoo tot het besluit, dat met beide namen dezelfde soort bedoeld was. Aangenaam was het mij dit gevoelen gedeeld te zien door den heer Stainton, aan wien ik dezelfde exemplaren opzond, die door Mann bestemd waren. Ik stelde er prijs op, nu ook het gevoelen te leeren kennen van Prof. Zeller, en ik deelde hem daarom de redenen mede, die mij tot het gezegde besluit hadden geleid. Ik had het genoegen onlangs van hem het volgende antwoord te ontvangen: „Hinsichtlich der *Sciaph. Loewiana* werden sie wohl das Richtige gesehen haben. Meine wenigen Exemplaren sind alt und nicht viel werth, und Englische habe ich nicht gesehen. Ik vermuthe stark, dass meine *Sciaph. stratana*, mit welcher in Staud. Catal. *Luridalbana* und *Insolatana* richtig verbunden sind, sich nicht als verschieden von *Loewiana* wird behaupten lassen. Das Vorkommen dieser Art bei Ihnen ist mir auffallend. Da meine Exemplare von Loewiana, Stratana, Luridalbana und Insolatana in den Mittelmeerländern und wohl allen auf Kalkboden leben, so würde ihr Vorkommen in den kreidehaltigen Gegenden Englands, das überdies manche südeuropäische Art nährt, mich weniger befremden. . . . .”

Wat bij Zeller als een sterk vermoeden geldt, wordt door von Heinemann als zekerheid aangenomen. Deze schrijver toch brengt in zijne beschrijving der „Wickler” (Die Schmetterlinge Deutschlands und der Schweiz. Abth. 2, Band 1. Heft 1, p. 55) Loewiana, Stratana, Insolatana en Luridalbana zonder eenige bedenking tot een. Is dit gevoelen juist, en ik kom er straks op terug, dan blijkt er uit dat wij met eene zeer veranderlijke soort te doen hebben. Ik wil daarom trachten eene voorstelling te geven van het volmaakt insekt, zoo als het zich in Nederland vertoont, te oordeelen naar de exemplaren, die ik op dit oogenblik uit Holland en Gelderland voor oogen heb. Daaronder bevinden zich 15 mannetjes en 14 wijfjes, mij welwillend verstrekt door de heeren de Roo van Westmaas, Snellen en Snellen van Vollenhoven, mede gerekend de voorwerpen uit mijne eigen verzameling

Ik kies twee *sterk gekleurde* vrouwelijke individus voor de beschrijving van:

HET WIJFJE.

Vlugt van 22 mm. tot 19 mm. De breedte der bovenvleugels van de grootste voorwerpen is 4 mm. van de kleinsten $2\frac{3}{4}$ mm. De binnenrand is 1 mm. korter dan de voorrand en de ietwat naar buiten gebogen achterrand loopt in die verhouding schuin.

Bovenvleugels met glans; grondkleur bleek okergeel, okerbruin gereticuleerd, meer of minder met die kleur bedekt. Op de grondkleur vertoont zich de gewone Sciaphiliden teekening, het meest overeenkomende met die van *Sciaph. communana.* Zij bestaat uit twee okerbruine dwarsbanden en eene langwerpige vlek van dezelfde kleur, die in hare lengte tegen den achterrand sluit. De eerste band is breed, loopt van den voorrand tot den binnenrand en sluit een wortelveldje van de grondkleur af. Zij schiet een straal in den vleugelwortel en is aan de tegenovergestelde zijde van een uitstekenden tand voorzien, die in het grondkleurig middenveld op de vleugelvouw rust. Op dit middenveld volgt de tweede band, die een vlekkig aanzien heeft. Wel kan men in dien band een binnenrandsvlek, een middenvlek en een wijdbeenige voorrandsvlek onderscheiden, maar zij zijn niet van elkander afgezonderd. Zij vormen te zamen een doorloopenden band, die in het middenveld sterker op de grondkleur afsteekt, dan aan de tegenovergestelde zijde. De binnenrandsvlek is langwerpig, ietwat driekant en loopt met hare spitse punt in den binnenrandshoek uit. De middenvlek steekt tandvormig op het middenveld uit en rust op de vleugelvouw. De voorrandsvlek loopt aan de eene zijde in de vleugelpunt uit en gaat aan de andere zijde tot in of tot vlak bij den eersten band. Tusschen de beenen der voorrandsvlek komt de grondkleur slechts zeer flaauw, of in het geheel niet voor den dag en alsdan is de geheele voorrand okerbruin. Franje iets lichter dan de grondkleur, uiteinde donkerder. Kop en rug van de kleur der banden.

Ondervleugels met glans; licht grauw met gele tint, naar de punt donkerder en aldaar met oker tint. Franje lichter dan de vleugels.

Onderzijde. Bovenvleugels grauw; voorrand, achterrand en franje geelachtig wit. Ondervleugels, met de franje, vuil wit.

Met deze exemplaren komt Wood's *Longana*, Fig. 997, wel niet in alle opzigten overeen, maar zij geeft er toch eene goede voorstelling van. Exemplaren als de beschrevene zijn mij tot nog toe alleen uit de Hollandsche duinstreek voorgekomen. Om te kunnen zeggen dat deze vorm daar constant is, zou men echter meer voorwerpen moeten vergelijken dan ik doen kan. Al de Geldersche wijfjes zijn meer of minder afgevlogen. Ik zal er daarom alleen dit van zeggen, dat de bovenvleugels vuil wit zijn met oker tint. De eerste band is onduidelijk, en de tweede lost zich op in afzonderlijke binnenrands-, midden- en voorrandsvlekken. Bij andere ♀♀ is de geelachtig-witte grondkleur met een menigte bruine stippen, of zeer kleine vlekjes bezet, die ik als overblijfselen beschouw van de gedeeltelijk afgevlogen gereticuleerde bedekking; de banden zijn bruin (Hübner's *Lutosana*, fig. 200?). Een enkel zeer gaaf ♀, te Velp gevangen, heeft bleek okerbruin bestoven bovenvleugels, waarop zich de grondkleur alleen vertoont als een geelwitte straal, die regt in de vleugellengte loopt tusschen de voorrands- en middenvlek van den tweeden band, beginnende op $\frac{1}{3}$ der vleugellengte en aan den achterrand eindigende, hoewel aldaar minder duidelijk. Op dit exemplaar zijn ook de banden zeer onvolkomen en flaauw. Van de eerste ziet men niet veel meer dan de tandvormige verlenging, die op de vleugelvouw rust, en van de tweede zijn alleen de bovenrands- en middenvlekken aangeduid. Dit ♀ helt dus sterk tot het eenkleurige over. Eigenaardig is de lichte straal, waarvan men ook op andere exemplaren sporen vindt.

DE MAN.

Vlugt van 20 mm. tot 15½ mm. Een exemplaar slechts 14 mm. Breedte der bovenvleugels bij de grootste voorwerpen 4 mm., bij de kleinste 3 mm.

Bovenvleugels met glans, eenkleurig, grauwachtig oker, alle

tinten doorloopend door bijna zuiver oker-geel heen tot vuil wit met gele tint; alleen langs den voorrand donkerder. Enkele individus hebben een flaauw spoor van de voorrandsvlek der tweede band van het wijfje.

Ondervleugels en *onderzijde* als in het vrouwelijke geslacht.

Sexueel verschil. Vleugelhaakje bij den man uit één, bij het wijfje uit twee haren bestaande. De sprieten van den man vertoonen door de loupe afgezonderde leedjes. Die van het wijfje zijn draadvormig te noemen. De vraag of de man hier te lande de teekening van het wijfje aanneemt, en of omgekeerd het eenkleurig kleed van het mannetje ook wel door de andere kunne gedragen wordt, moet tot nader onderzoek onbeantwoord blijven. Van den heer Mann ontving ik indertijd een ♂ en ♀, waarvan de herkomst echter niet werd opgegeven. Beide exemplaren hebben eenkleurig witte bovenvleugels, met gele tint.

Haworth is de eerste geweest die onze soort beschreven heeft. Zijn werk over de *Lepidoptera Britannica* behoort tot de zeldzaamheden en het doet mij daarom bijzonder veel genoegen door vriendelijke mededeeling van Mr. J. H. Albarda in staat te zijn gesteld daaruit het volgende over te nemen.

Haworth beschrijft op blz. 465, onder n⁰. 221 *Longana:*

T. (The Long-winged) alis albo-cinereis longiusculis, fusco maculatim fasciatis.

Habitat in pascuis. Imago vix frequens.

Expansio alarum 9—10 lin.

Descriptio. Alae anticae longiusculae seu certe longiores quam in caeteris ratione magnitudinis, apice rotundatae: cinereo-albae maculis subtribus irregulariter confluentibus transversis fuscis ante medium; aliisque tribus majoribus posticis, magisque confluentibus irregularibusque. Juxta apicem alae subinde fusco reticulatae sunt. Posticae albicantes.

β. Omnino pallidior maculis plus minus evanescentibus.
Forte exemplarium senectum.

En op bladz. 469 onder n⁰. 239 *Ictericana:*

T. (The jaundiced Drab) alis sordide flavicantibus immaculatis.

Habitat in pascuis.

Expansio alarum 8 lin.

Descriptio:

α. Alis anticis apice rotundatis: posticis albis.

β. Alis anticis lacteis: posticis rufo-albidis.

Vergelijkt men deze beschrijvingen met die welke ik zelf gaf, dan is het duidelijk dat Haworth den man als Ictericana en het wijfje onder den naam van Longana beschreven heeft. De punten van verschil laten zich gereedelijk verklaren, indien men aanneemt, dat Haworth voorwerpen heeft gehad, die òf gevlogen hadden, òf bleeker waren dan de door mij beschrevene. Stainton noemt dan ook de bovenvleugels van het ♀ greyish ochreous (niet albo-cinereae), en Wilkinson zegt, dat grondkleur en teekening een ochreous tinge hebben. En wat de ondervleugels betreft, Wilkinson beschrijft ze als griseae, d. i. grey, with a slight pearly lustre, and yellow at the apex, en dus niet albicantes of albae, zoo als Haworth. Zijne diagnose van var. β van den man schijnt, naar de bovenvleugels te oordeelen, op de nader te vermelden Luridalbana betrekking te hebben; maar met de bijvoeging, alae posticae *rufo*-albidae, moet ik erkennen geen weg te weten.

De beschrijving van Longana gaat in Haworth's werk aan die van *Ictericana* vooraf. Met de Engelsche auteurs neem ik evenwel den laatsten naam voor de soort aan. Wij verkeeren hier in hetzelfde geval als met Satyrus Jurtina ♀ en Janira ♂. Men noemt de soort Janira, naar den man, ofschoon de naam van het wijfje in het Systema naturae vooraf gaat.

Het staat dus vast dat de hierboven door mij beschreven soort Ictericana Haw. is. De Isis, waarin Zeller Loewiana beschreef, heb ik niet. Ik moet mij daarom bepalen tot eene verwijzing naar von Heinemann[1], wiens Loewiana Zell. ongetwijfeld dezelfde soort is als mijne Ictericana Haw.

Behooren nu ook Stratana, Insolatana en Luridalbana tot Ictericana? Volgens von Heinemann is bij

[1] Zie ook Lederer, Classification der Europ. Tortricinen, Wien. Entomol. Monatschrift, Bd. III, pag. 251 in de noot.

Loewiana de grondkleur meer bepaald geel; met scherpere roestbruine teekening dan bij

Stratana; die eene meer geelachtig witte grondkleur heeft, met roestgele teekening.

Insolatana is wit, zeer flaauw naar het bruingeel trekkend, met geelachtige vleugelpunt en onduidelijken middenband.

Luridalbana verschilt van Insolatana door het gemis van alle teekening.

Deze vormen loopen dus ineen. Zeller geeft toe, dat tusschen de drie laatste geen specifiek verschil bestaat en daar nu, zooals is opgegeven, de okerkleurige man van Ictericana, door alle tinten, in het witte overgaat (Luridalbana), meen ik het er voor te mogen houden, dat von Heinemann gelijk heeft met de vier genoemde vormen als eene soort aan te nemen.

De Engelsche schrijvers geven als vliegplaats op: Meadows and marshy places, en als voedsel der rups Aster tripolium and other plants. Zeller schrijft mij, dat eene dergelijke localiteit evenmin met zijne bevinding strookt, als de genoemde voedingsplant. Ook hier te lande is, zoo ver ik weet, Ictericana nergens op moerassige plaatsen aangetroffen, maar integendeel uitsluitend op drooge zandgronden. In Holland werd zij gevonden in en bij de duinen en in Gelderland, te Velp, Dieren en Keppel. Als vliegtijd mag men Julij aannemen, in welke maand de meeste exemplaren, die in onze collectien bewaard worden, gevangen zijn. De Roo van Westmaas meldt mij dat hij in den buitengemeen warmen zomer van 1868 de vroegste exemplaren op 15 Junij ving. De mannetjes vlogen op grasplaatsen en de wijfjes zaten tegen schuren, schuttingen, rasters enz.

De rups is, ni fallor, nog niet beschreven. Snellen heeft haar gevonden, en mij welwillend de volgende aanteekening verstrekt, onder opmerking evenwel dat zij, wat de rups aangaat, zeer ter loops is gemaakt, terwijl hij op reis was.

„Rups 19 Junij bij Keppel op Tanacetum vulgare, boven in de plant tusschen de punten der bladeren gesponnen. Gedaante *niet* spoelvormig, maar in het midden slechts weinig dikker dan vóór en achter. Kleur bleekgroen met twee roode lijnen over

den rug. Verpopte na eenige dagen tusschen de bladeren, en de vlinder, een eenkleurig vrij donker geel mannetje, kwam 11 Julij uit."

De meening van Wilkinson dat de rups polyphaag is, zal dus wel met de waarheid overeenkomen.

De duitsche lepidopterologen geven op dat onze soort voorkomt in Klein-Azie (Rhodes), Dalmatie en op Sicilie (Syrakuse). Heinemann noemt Duitschland, en bij Herrich-Schaeffer vind ik bepaaldelijk Stiermarken opgeteekend. De vorm waarin zij zich in onze kust-Fauna vertoont, schijnt met den Engelschen overeen te stemmen. Ik meen dat te mogen aannemen, deels omdat Stainton geenerlei opmerking heeft gemaakt ten opzigte van de exemplaren, die hij uit Nederland ontvangen heeft, deels met het oog op de afbeelding, die Wood van het wijfje heeft gegeven, en die eene veel betere voorstelling geeft van hetgeen ik voor den typischen inlandschen vorm houd, dan Herrich-Schaeffer's figuren 581 en 582.

En nu de synonimie. Daaromtrent heerscht eene groote verwarring. De duitsche lepidopterologen hebben, zoo ver ik heb kunnen nagaan, Herrich-Schaeffer alleen uitgezonderd, niet opgemerkt, dat Zeller's Loewiana reeds door Haworth en latere Engelsche auteurs, als Ictericana = Longana beschreven was. De twee laatste namen komen bij Lederer (Classification der europaische Tortricinen, Wien. Entomol. Monatschrift Bd. III, p. 255), Staudinger en Wocke (Catolog. der Lepidopteren Europa's pag. 97) zelfs in een ander genus (Sphaleroptera) voor, dan Loewiana (Sciaphila). Toch halen de verdienstelijke opstellers van genoemden catalogus de figuren van Wood aan, die ik in het begin van dit opstel vermeld heb. En Lederer citeert Herrich-Schaeffer, die echter reeds op den goeden weg was, toen hij in zijne Syst. Bearbeit. der Schmetterl. von Europa, Dl. IV, pag. 178, Ictericana met een ? bij Ablabia luridalbana plaatste, en in Dl. VI in de Nachträge zum vierten Band, bladz. 157, de meening uitte, dat Ictericana identiek was met Insolatana of Luridalbana. Ook v. Heinemann, die bij de beschrijving der Tortricinen Stainton en Wilkinson doorloopend pleegt te citeren

laat bij Loewiana beiden geheel weg. Het is derhalve duidelijk dat noch Lederer, noch Wocke, noch v. Heinemann in de afbeeldingen en beschrijvingen der Engelschen hunne Loewiana hebben terug gevonden. Gebrek aan exemplaren en de veranderlijkheid der soort zullen, als men naar de reden daarvan vraagt, wel voornamelijk in aanmerking komen. Maar omgekeerd hebben de Engelschen in hunne Ictericana Zeller's Loewiana niet herkend. Dit blijkt uit den Synon. Catalog. van Doubleday bladz. 25, eerste kolom onderaan, alwaar als synoniem alleen Capillana Gn. wordt opgegeven, terwijl de supplementen niets dienaangaande bevatten

Over Hübner's Tort. lutosana fig. 200 verkeert men nog altijd in het onzekere. Herrich-Schaeffer houdt haar voor eene afbeelding van Conch. Baumanniana, oud exemplaar, Dl. IV, bl. 184. Lederer brengt deze figuur met een ? als varieteit bij Grapholitha citrana Hb., Classification pag. 337. In den Catalogus van Staud. en Wocke, vind ik den naam van Lutosana zelfs niet vermeld. Ook niet bij v. Heinemann, Treitschke of Doubleday. Ook Heydenreich wist er geen weg mede. Guenée laat Lutosana Hb. als afzonderlijke soort onmiddelijk op Citrana volgen. Bij al die onzekerheid durf ik mij naauwlijks vleijen de waarheid te hebben gevonden. Op mij toch maakt Hübner's afbeelding den indruk van eene Ictericana ♀ vervaardigd naar een exemplaar, zoo als ik hierboven heb aangeduid. De bruine besprenkeling, het beloop der banden en den vorm daarvan vind ik terug op figuur 200 van Hübner's werk, in het exemplaar dat Snellen van Vollenhoven bezit. Neemt men aan dat de donkere band op de ondervleugels van die afbeelding sterk overdreven is, dan zal men moeten erkennen dat Ictericana ♀ daartoe eerder aanleiding kan hebben gegeven dan Baumanniana, of Citrana. Bij Ictericana toch worden de ondervleugels althans naar de vleugelpunt donkerder, hetgeen bij de twee andere species niet eens het geval is.

Is deze Lutosana werkelijk Ictericana, dan zal het de vraag zijn welke naam ouder is. Ik heb echter nu de noodige boeken niet bij de hand om na te zien of daarop een bepaald ant-

woord te geven is. Haworth's derde deel verscheen in 1812 Volgens Herrich-Schaeffer, VI. p. 152, citeert Illiger in zijne uitgave des Wiener Verzeichniss van 1801 de platen van Hübner's Tortricinen tot tab. 30. Lutosana komt op tab. 32 voor. Maar wanneer zag die plaat het licht?

Ten slotte merk ik op dat Ictericana blijkens hare generieke kenmerken duidelijk eene Sciaphila is en geene Sphaleroptera.

SYNONIMIE.

Cnephasia ictericana	♂ = Longana ♀. Haworth Insecta Britannica, 3e stuk, bladz. 469 n°. 259 en bladz. 465 n°. 221. — 1812.
〃 〃	♂ = Longana ♀ Stephens Illustrat. of British Entomology. Haustellata IV, pag. 127. — 1834.
〃 〃	♂ = Longana ♀. Wood Index Methodicus, Fig. 998 en 997. — 1839.
Sphaleroptera 〃	Stainton, Manual of British Butterflies and Moths. Vol. 2, pag. 256. — 1859.
〃 〃	Wilkinson, The British Tortrices, bladz. 247. — 1859.
? Tortrix lutosana	Hübner, Fig. 200. — 18??.
Sphaleroptera capillana	Guenée, Europaeorum Microlepidopterorum Index methodicus, bladz. 33. Het wijfje. — 1845.
Sciaphila loewiana	Zeller, Isis 1847, pag. 25.
〃 〃	Herrich-Schaeffer, System. Bearbeit. der Schmetterl. von Europa. Dl. IV, pag. 202, Fig. 382. — 1849.
〃 〃	v. Heinemann, Die Schmetterl. Deutschlands und der Schweiz. Abth. 2. Bd. 1. Hft. 1. pag. 55. — 1865.

VARIETEITEN :

Sciaphila	stratana.	Zell. Isis t. a. p. bladz. 671.
"	"	Herrich-Schaeff., t. a. p. Fig. 581.
"	"	v. Heinemann, t. a. p.
Ablabia	insolatana	Herrich-Schaeff., IV. pag. 178. Fig 152 en Dl. VI. bladz. 157.
Sciaphila	"	v. Heinemann, t. a. p.
Ablabia	luridalbana	Herrich-Schaeff., IV. pag. 178, Fig. 155.
Sciaphila	"	v. Heinemann, t. a. pl.

Rotterdam, April 1869.